

Antoni Bądkowski

Zmiany, jakie do obecnego stanu prawnego wprowadza Księga pierwsza Kodeksu cywilnego : (ciąg dalszy)

Palestra 8/11(83), 13-22

1964

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

w dochodach zespołu także dlatego, że w przeciwnym razie urlop bezpłatny stałby się płatnym urlopem, przekraczającym wymiar określony w art. 76 u. o u.a.

Zważyć należy ponadto, że urlop bezpłatny może być udzielony tylko na wniosek zainteresowanego, który zgłaszając taki wniosek, sam uznaje, iż w okresie tego urlopu będzie brak jego pełnego udziału w pracach zespołu, i to brak tego rodzaju, że nie może być uznany za usprawiedliwiony w rozumieniu § 36 rozporządzenia.

Należałoby więc uznać, że kierownik zespołu może na wniosek zainteresowanego adwokata udzielić mu w szczególnie uzasadnionych wypadkach tzw. urlopu bezpłatnego na okres zależny od okoliczności, ale nie tak długi, by wyłączał on celowość członkostwa w zespole danego adwokata. W tym okresie do korzystającego z bezpłatnego urlopu adwokata będzie miał zastosowanie § 36 rozporządzenia.

XI. Urlopy aplikantów adwokackich. Aplikanci adwokacy zatrudnieni w zespołach podlegają w zakresie urlopów wypoczynkowych ogólnym przepisom prawa pracy, stosują się więc do nich przepisy ustawy z dn. 16.V.1922 r., a to zgodnie z art. 89 powołanej ustawy z dn. 19.XII.1963 r.

Ponadto aplikantowi adwokackiemu dopuszczonemu przez radę adwokacką do egzaminu na najbliższej sesji egzaminacyjnej przysługuje miesięczny płatny urlop przedegzaminacyjny (§ 36 Regulaminu aplikacji adwokackiej oraz kształcenia i egzaminu aplikantów adwokackich, uchwalony przez Naczelną Radę Adwokacką dnia 24—25.V.1963 r. — „Palestra” z 1963 r. nr 7—8, s. 146).

ANTONI BĄDKOWSKI

Zmiany, jakie do obecnego stanu prawnego wprowadza Księga pierwsza Kodeksu cywilnego

(ciąg dalszy)

TYTUŁ III

Mienie

Częściowym odpowiednikiem tego tytułu jest Tytuł I Prawa rzeczowego.

Art. 44 określa pojęcie mienia jako „własność i inne prawa majątkowe” i podaje różne kategorie mienia w zależności od podmiotu. Kategorie te są następujące:

- 1) mienie ogólnonarodowe (państwowe),
- 2) mienie organizacji spółdzielczych i innych organizacji społecznych ludu pracującego,

3) mienie indywidualne osób fizycznych lub osób prawnych nie będących jednostkami gospodarki uspołecznionej,

4) mienie osobiste osób fizycznych

Elizsze określenie kategorii własności odpowiadających poszczególnym kategoriom mienia zawiera Księga druga k.c. (art. 129—139).

Art. 44 nie znajduje odpowiednika w naszym prawie zunifikowanym, które w ogóle nie zna terminu „mienie”, chociaż termin ten znajdujemy w wielu przepisach innych ustaw i chociaż jest on szeroko używany w opracowaniach naukowych i orzecznictwie.

Ponieważ art. 44 wymienia obok własności inne prawa jako wchodzące w skład mienia, przeto należałoby przyjąć, że chodzi tu nie tylko o inne prawa do rzeczy, ale także o prawa do przedmiotów niematerialnych, jak np. majątkowe prawa autorskie, wynalazcze itp. Wskazuje na to również umieszczenie tego przepisu w Księdze pierwszej kodeksu, a nie w Księdze drugiej, poświęconej prawom rzeczowym.

Art. 45 zawiera określenie rzeczy stanowiąc — tak samo jak art. 1 pr. rzecz. — że rzeczami są tylko przedmioty materialne.

Art. 46 § 1 określa pojęcie nieruchomości. Jego odpowiednikiem jest art. 3 pr. rzecz. Jednakże ujęcie kodeksowe jest częściowo inne. Nieruchomościami w rozumieniu k.c. są nie tylko części powierzchni ziemskiej stanowiące odrębny przedmiot własności, w stosunku do których wprowadzony zostaje dodatkowy termin „grunty”, ale także „budynki trwale z gruntem związane lub części takich budynków, jeżeli na mocy przepisów szczególnych stanowią odrębny przedmiot własności”.

Przepisy dotyczące odrębnej własności budynków zawarte są także w samym kodeksie. Wskazać tu należy na art. 235 i nast., które regulują odrębną własność budynków wzniesionych przez użytkownika na gruncie państwowym oddanym w użytkowanie wieczyste oraz na art. 135—136 dotyczące odrębnej własności lokali.

Należy zwrócić uwagę na to, że w k.c. nie ma przepisu odpowiadającego w swej treści art. 2 pr. rzecz., który zawiera podział rzeczy na ruchomości i nieruchomości. W systemie k.c. spośród rzeczy wydziela się nieruchomości jako kategorii szczególnej. Terminu „ruchomości” k.c. w ogóle nie zna, natomiast używa określenia „rzecz ruchoma” (np. art. 51). Pozostają więc jeszcze inne rzeczy, które nie są ani nieruchomościami, ani rzeczami ruchomymi. Chodzi tu prawdopodobnie w szczególności o takie części powierzchni ziemskiej, które nie stanowią odrębnego przedmiotu własności (np. morza otwarte).

Paragraf 2 art. 46 stanowi, że prowadzenie ksiąg wieczystych regulują osobne przepisy.

Przepis ten daje wyraz wyłączeniu z systemu k.c. przepisów dotyczących ksiąg wieczystych i hipoteki. W związku z tym w Przepisach wprowadzających k.c. (art. III pkt 3 i 4) utrzymano w mocy w tej dziedzinie przepisy dotychczasowe, a mianowicie art. 14—27, 190—249, 290—293, oraz — w zakresie, w jakim dotyczą ksiąg wieczystych i hipoteki — art. 114, 115, 118—120, 122—126 i 300 § 2 pr. rzecz.; ponadto wśród przepisów wprowadzających prawo rzeczowe i prawo o księgach wieczystych utrzymano w mocy art. XIX—XXV, XXXVII, XXXVIII, XL—XLVI, L i LIV—LXVII w zakresie ksiąg wieczystych i hipoteki, wprowadzając w nich zmiany wyszczególnione w art. XVII—XIX przep. wpraw. k.c.

Art. 47 dotyczy części składowej rzeczy.

Paragraf 1 stanowi — tak samo jak art. 9 pr. rzecz. — że część składowa rzeczy

nie może być przedmiotem odrębnych praw i obowiązków, z tą jednak różnicą, że umieszczone w art. 9 pr. rzecz. wyrazy „wyjawszy przypadki przewidziane w ustawie” zostały w art. 47 opuszczone. Tłumaczyć to należy tym, że w art. 48 i 49 przewidziano takie wyjątki.

Paragraf 2 określa część składową rzeczy jako „wszystko, co nie może być od niej odłączone bez uszkodzenia lub istotnej zmiany całości albo bez uszkodzenia lub istotnej zmiany przedmiotu odłączonego”. Odpowiednikiem tego przepisu jest art. 4 pr. rzecz., którego redakcja została poprawiona przez skreślenie wyrazów „co należąc do niej jako całość” wobec uznania ich za zbędne.

Paragraf 3 stanowiąc, że przedmioty połączone z rzeczą tylko dla przemijającego użytku nie są częścią składową, powtarza treść art. 7 pr. rzecz. w ściślejszej redakcji.

Art. 48 stanowi, że do części składowych gruntu należą w szczególności budynki i inne urządzenia trwale z gruntem związane, jak również drzewa i inne rośliny od chwili zasadzenia lub zasiania. Jego odpowiednikiem jest art. 5 pr. rzecz., którego redakcja została jednak zmieniona. Dodano mianowicie wyrazy „z zastrzeżeniem wyjątków w ustawie przewidzianych”; chodziło tu przede wszystkim o budynki stanowiące odrębną własność, które wobec tego nie są częścią składową gruntu.

Jeśli chodzi o drzewa i rośliny, to dodano wyrazy „od chwili ich zasadzenia lub zasiania”. Przez określenie „zasadzenie” należałoby rozumieć samodzielne rozdzielanie się lub rozkłączowanie roślin. Opuszczono natomiast wyrazy „dopóki nie zostały odłączone” prawdopodobnie jako zbędne, bo przedmiot odłączony przestaje być częścią nieruchomości. Wreszcie, w zgodzie z terminologią użytą w art. 46, użyto określenia: część składowa „gruntu”.

Art. 49 wprowadza wyjątek w stosunku do urządzeń szczególnych (doprowadzenie wody, pary, prądu itp), powtarzając dosłownie tekst art. 8 pr. rzecz., z opuszczeniem jedynie wyrazów „połączone z nieruchomością”.

Art. 50 stanowi, że za część składową nieruchomości uważa się także prawa związane z jej własnością.

Odpowiednikiem tego artykułu jest art. 6 pr. rzecz. Należy uważać, że chodziło tu przede wszystkim o służebności gruntowe (art. 285—295).

Art. 51 określa przynależność jako rzecz potrzebną do korzystania z rzeczy głównej zgodnie z jej przeznaczeniem. Powtarza on treść art. 10 pr. rzecz. z drobną poprawką redakcyjną i z pominięciem, że chodzi o rzeczy należące do właściciela rzeczy głównej.

Paragraf 2 uzupełnia lukę powstałą przez to pominięcie stanowiąc, że nie może być przynależnością rzecz, która nie należy do właściciela rzeczy głównej.

Paragraf 3 stanowi, że przynależność nie traci tego charakteru przez przemijające pozbawienie jej faktycznego związku z rzeczą główną. Powtarza on treść art. 11 pr. rzecz. z drobnymi poprawkami redakcyjnymi.

Art. 52 stanowi, że czynność prawna mająca za przedmiot rzecz główną odnosi skutek także względem przynależności, chyba że co innego wynika z treści czynności albo z przepisów szczególnych. Artykuł ten jest poprawioną redakcyjnie wersją art. 12 pr. rzecz.

Art. 53 § 1 określa pożytki naturalne rzeczy jako jej plody i inne odłączone od niej części składowe, jeżeli według zasad prawidłowej gospodarki starożytnie normalny dochód z rzeczy. Przepis tego paragrafu jest odpowiednikiem art. 13 § 1 pr. rzecz., z tą tylko zmianą, że pominięto zdanie, iż za pożytki uważa się również przychody, które zmniejszają substancję rzeczy; zdanie to uznano

prawdopodobnie za zbędne, skoro i tak zastrzeżona jest eksploatacja według zasad prawidłowej gospodarki.

Paragraf 2 określa pożytki cywilne rzeczy jako dochody, które rzecz przynosi na podstawie stosunku prawnego. Powtórzona tu jest bez zmian treść art. 13 § 2.

Art. 54 określa pożytki prawa jako dochody, które prawo to przynosi zgodnie ze swym społeczno-gospodarczym przeznaczeniem.

Odpowiednikiem tego przepisu jest w pewnej mierze art. 162 pr. rzecz., z tym jednak zastrzeżeniem, że w art. 54 chodzi nie tylko o prawa rzeczowe.

Art. 55 § 1 przewiduje, że uprawnionemu do pobierania pożytków przypadają pożytki naturalne, które zostały odłączone od rzeczy w czasie trwania jego uprawnienia, a pożytki cywilne — w stosunku do czasu trwania tego uprawnienia.

Odpowiednikiem tego paragrafu jest art. 139 i 142 pr. rzecz., które jednak odnoszą się tylko do użytkownika.

Paragraf 2 stanowi, że jeżeli uprawniony do pobierania pożytków poczynił nakłady w celu uzyskania pożytków, które przypadły innej osobie, to należy mu się od niej wynagrodzenie za te nakłady, jednakże wynagrodzenie to nie może przekraczać wartości pożytków.

Odpowiednikiem tego przepisu jest art. 140 § 1 pr. rzecz., który jednak stosuje się tylko do użytkownika.

Z powyższego zestawienia wynika, że k.c. przeniósł szereg przepisów, które dotychczas należały do prawa rzeczowego, do Księgi pierwszej, odpowiadającej swym zasięgiem Przepisom ogólnym prawa cywilnego. Przeniesienie to tłumaczy się tym, że pojęcie mienia i rzeczy wykracza poza granice prawa rzeczowego. W związku z tym, traktując o pożytkach, k.c. reguluje nie tylko prawa użytkownika, ale także innych osób uprawnionych do pobierania pożytków.

TYTUŁ IV

Czynności prawne

DZIAŁ I

Przepisy ogólne

Dział ten odpowiada Działowi I Tytułu III p.o.p.c. pod taką samą nazwą.

Art. 56 określa skutki czynności prawnej stanowiąc, że skutkami tymi są nie tylko skutki w niej wyrażone, ale również i te, które wynikają z ustawy, z zasad współżycia społecznego i z ustalonych zwyczajów.

Przepis ten różni się od art. 40 p.o.p.c., którego jest odpowiednikiem, tym, że po pierwsze opuszczono zawarte w art. 40 określenie czynności prawnej jako czynności zmierzającej do ustanowienia, zmiany lub zniesienia stosunku prawnego (uznając prawdopodobnie to określenie za zbędne), po drugie dodano wyrazy „z zasad współżycia społecznego”, których nie ma w art. 40 p.o.p.c. (w ten sposób k.c. podkreśla charakter powszechny tych zasad), i wreszcie po trzecie, jeśli chodzi o zwyczaje, dołączono wyraz „ustalonych” prawdopodobnie by podkreślić wymaganie stałości norm zwyczajowych).

Art. 57 powtarza za art. 42 § 1 p.o.p.c. zasadę, że nie można przez czynność prawną ograniczyć uprawnienia do przeniesienia obciążenia lub zniesienia prawa,

jeżeli według ustawy prawo to jest zbywalne. Jednakże zobowiązanie niedokonania oznaczonych rozporządzeń takim prawem jest dopuszczalne.

Różnica w stosunku do art. 42 p.o.p.c. polega tylko na tym, że opuszczono wyrazy „z zastrzeżeniem wyjątków w ustawie przewidzianych”, jako zbędne.

Art. 58 dotyczy nieważności czynności prawnej sprzecznej z ustawą lub z zasadami współżycia społecznego. Jego odpowiednikiem jest art. 41 p.o.p.c., jednakże ujęcie jest tu odmienne.

Utrzymując zasadę nieważności czynności prawnych sprzecznych z ustawą i zasadami współżycia społecznego, art. 58 obejmuje nieważnością również i te czynności, które mają na celu obejście ustawy, i uzupełnia wymieniony przepis art. 41 p. o.p.c. wyrazami: „chyba że właściwy przepis przewiduje inny skutek, w szczególności ten, iż na miejsce nieważnych postanowień czynności prawnej wchodzi odpowiednie przepisy ustawy.” Uzupełnienie to zostało wprowadzone ze względu na to, że wiele przepisów taki właśnie skutek przewiduje. Przykładowo można tu przytoczyć art. 537—542 dotyczące sprzedaży.

Wypadek, gdy nieważnością dotknięta jest tylko część czynności prawnej, reguluje art. 58 o tyle odmiennie od art. 41 p.o.p.c., że utrzymuje czynność prawną w mocy, chyba że z okoliczności wynika, iż bez postanowień dotkniętych nieważnością czynność nie zostałaby dokonana. Podkreślono więc subiektywny charakter oceny wagi i znaczenia nieważnych postanowień.

Art. 59 nie ma odpowiednika w p.o.p.c. Stanowi on, że w razie zawarcia umowy której wykonanie czyni całkowicie lub częściowo niemożliwym zadośćuczynienie roszczenia osoby trzeciej, osoba ta może żądać uznania umowy za bezskuteczną w stosunku do niej, jeżeli strony o jej roszczeniu wiedziały albo jeżeli umowa była nieodpłatna. To uznanie umowy za bezskuteczną jest ograniczone terminem, gdyż nie można go żądać po upływie roku od jej zawarcia.

Mamy tu do czynienia z sytuacją podobną do tej, jaka daje podstawę do akcji pauliańskiej (art. 527—534), chociaż nie jest tu wymagana niewypłacalność dłużnika. Można by więc akcję tę nazwać „akcją quasi pauliańską”. Natomiast terminy obu akcji są różne (1 rok i 5 lat). Praktyka wykaże, czy art. 59 stanie się skutecznym narzędziem walki przeciwko niesumiennym kontrahentom.

Art. 60 — stanowiący, że z wyjątkiem wypadków w ustawie przewidzianych oświadczenie woli osoby, która dokonuje czynności prawnej, może być wyrażone przez każde zachowanie się tej osoby ujawniające jej wolę w sposób dostateczny — jest odpowiednikiem art. 43 p.o.p.c. z drobną tylko zmianą stylistyczną.

Art. 61 § 1 określa chwilę złożenia oświadczenia woli innej osobie jako chwilę, gdy doszło ono do niej w taki sposób, że mogła zapoznać się z jej treścią. Odpowiednikiem tego przepisu jest art. 44 p.o.p.c. § 1, któremu nadano ściślejszą redakcję.

Paragraf 2, uzależniający skuteczność odwołania oświadczenia woli od tego, by doszło ono jednocześnie z tym oświadczeniem lub wcześniej, powtarza treść art. 44 § 2 p.o.p.c. z drobną poprawką redakcyjną.

Art. 62 — stanowiący, że oświadczenie woli, które ma być złożone innej osobie, nie traci mocy, mimo że zanim do tej osoby doszło, składający oświadczenie zmarł lub utracił zdolność do czynności prawnych, chyba że co innego wynika z treści oświadczenia, z ustawy lub z okoliczności — stanowi dosłowne powtórzenie art. 45 p.o.p.c. z dodaniem tylko wyrazu „z ustawy”. Mamy tu do czynienia jedynie z poprawką redakcyjną, gdyż jest rzeczą zrozumiałą, że ustawa może zawsze w poszczególnych wypadkach sprawę uregulować inaczej.

Art. 63 przewiduje, że jeżeli do dokonania czynności prawnej potrzebna jest zgoda osoby trzeciej, to zgoda ta może być wyrażona przed albo po dokonaniu czynności prawnej, przy czym w tym ostatnim wypadku ma ona moc wsteczną.

W tej części przepis ten odpowiada art. 46 p.o.p.c. W dalszej jednak części różni się on od art. 46 p.o.p.c., bo w przeciwieństwie do niego wymaga, by w wypadkach, gdy do ważności czynności prawnej wymagana jest forma szczególna, oświadczenie osoby trzeciej było złożone w tej samej formie.

Z powyższego wynika, że zastrzeżenie to nie stosuje się do wypadków, gdy forma pisemna wymagana jest tylko dla celów dowodowych.

Art. 64 nie ma odpowiednika w p.o.p.c. Stanowi on, że prawomocne orzeczenie sądu lub państwowej komisji arbitrażowej, stwierdzające obowiązek danej osoby do złożenia oznaczonego oświadczenia woli, zastępuje to oświadczenie.

Jego odpowiednikiem procesowym jest natomiast art. 834 k.p.c. Ponieważ jednak chodzi tu o skutki materialnoprawne orzeczenia, a nie o jego wykonanie, więc uznano za pożądane uregulować tę sprawę w k.c.

Art. 65 § 1 jest odpowiednikiem art. 47 § 1 p.o.p.c., z tą jednak różnicą, że stanowiąc, iż oświadczenia woli należy tak tłumaczyć, jak tego wymagają ze względu na okoliczności zasady współżycia społecznego oraz ustalone zwyczaje, uzupełnia zarazem tekst art. 47 § 1 p.o.p.c. wyrazami „ze względu na okoliczności” i „ustalone zwyczaje”, przez co nowa redakcja została uzgodniona z art. 56.

Paragraf 2, który nakazuje przy umowach raczej badać, jaki był zgodny zamiar stron i cel umowy, aniżeli opierać się na jej dosłownym brzmieniu, powtarza bez zmian tekst art. 47 § 2.

DZIAŁ II

Zawarcie umowy

Jego częściowym odpowiednikiem jest Dział III Tytułu III p.o.p.c. o tej samej nazwie.

Art. 66 normuje skutki oferty, powtarzając tekst art. 57 p.o.p.c. z nieznacznymi poprawkami redakcyjnymi.

Art. 67 reguluje wypadek nadejścia oświadczenia i przyjęcia oferty z opóźnieniem w sposób identyczny jak art. 58 p.o.p.c.

Art. 68 reguluje wypadek, gdy przyjęcie oferty dokonane zostało z zastrzeżeniem zmian lub uzupełnień, w sposób identyczny jak art. 59 p.o.p.c.

Art. 69 stanowi, że jeżeli według istniejącego w danych stosunkach zwyczaju lub według treści oferty dojdzie do składającego ofertę oświadczenia drugiej strony o jej przyjęciu nie jest wymagane, w szczególności jeżeli składający ofertę żąda niezwłocznego wykonania umowy, to umowa dochodzi do skutku, skoro druga strona w czasie właściwym przystąpi do jej wykonania; w przeciwnym razie oferta przestaje wiązać.

Odpowiednikiem tego przepisu jest art. 60 p.o.p.c., którego treść została oddana w zmienionej redakcji, lecz istota pozostała ta sama.

Zwrócić należy uwagę na to, że k.c. nie przejął przepisu art. 61 p.o.p.c. przewidującego, iż oferent, który przystąpił do wykonania oferty nie czekając na jej przyjęcie, ponosi ryzyko w razie niedojścia umowy do skutku.

Art. 70 § 1 określa chwilę zawarcia umowy stanowiąc, że „w razie wątpliwości poczytuje się umowę za zawartą w chwili otrzymania przez składającego ofertę oświadczenia o jej przyjęciu, a jeżeli dojdzie do składającego ofertę oświadczenia o jej przyjęciu nie jest potrzebne — w chwili przystąpienia przez drugą stronę do wykonania umowy”.

Paragraf 2 określa miejsce zawarcia umowy jako miejsce otrzymania przez składającego ofertę zawiadomienia o jej przyjęciu, a w wypadku gdy zawiadomienie takie nie jest wymagane — w miejscu zamieszkania oferenta w chwili zawarcia umowy.

Odpowiednikiem art. 70 jest art. 62 p.o.p.c., który kwestie chwili zawarcia umowy reguluje jednakowo. Natomiast w wypadkach, gdy przyjęcie oferty nie jest wymagane, k.c. — odmiennie od p.o.p.c. — określa miejsce zawarcia umowy jako miejsce zamieszkania oferenta, a nie jako miejsce przystąpienia do wykonania umowy.

Art. 71 — stanowiący, że ogłoszenia, reklamy, cenniki itp. nie są w razie wątpliwości ofertą, lecz tylko zaproszeniem do wszczęcia rokowań — znajduje swój odpowiednik w art. 73 § 1 kodeksu zobowiązań.

Należy tu nadmienić, że art. 73 § 2 k.z., który przewiduje obowiązek odszkodowania w razie uchylenia się dającego ogłoszenie itp. od zawarcia umowy bez usprawiedliwionego powodu, został przez k.c. pominięty (prawdopodobnie dlatego, że w praktyce znajdował on tylko rzadko zastosowanie). Gdy jednak obecnie spotykamy się tak często z odmową sprzedaży lub świadczenia ze względów spekulacyjnych, narzuca się pytanie, czy obok administracyjnych i karnych środków walki z tym objawem nie byłoby celowe zastosowanie również środków cywilnoprawnych.

Art. 72 stanowi, że jeżeli strony prowadzą rokowania w celu zawarcia umowy, to umowa zostaje zawarta, gdy strony dojdą do porozumienia co do wszystkich jej postanowień, które były przedmiotem rokowań.

Odpowiednikiem tego przepisu jest art. 56 p.o.p.c. Jednakże ujęcie jest tu inne. Bo gdy art. 56 p.o.p.c. ustala ogólną zasadę, że umowa dochodzi do skutku, gdy strony złożą zgodne oświadczenie co do jej istotnych postanowień, to k.c. wymaga tylko uzgodnienia postanowień będących przedmiotem rokowań między stronami. Takie ujęcie odpowiada współczesnym warunkom obrotu, w których treść umów jest w szerokim zakresie regulowana przez przepisy prawne i przez oparte na nich zarządzenia władz (por. chociażby przepisy o cenie sprzedaży — art. 536 i nast.). W ten sposób zakres pozostawiony do swobodnego uznania stron, a więc mogący być przedmiotem rokowań, zostaje znacznie zwężony i dlatego uzależnienie dojdęcia do skutku umowy zostało ograniczone do uzgodnienia tych postanowień, które zależą od uznania stron. Poza tym przepisy o ofercie czynią art. 56 p.o.p.c. zbędnym.

Zaznaczyć należy, że przepis art. 56 p.o.p.c. został na podstawie art. XII przep. wpraw. k.c. utrzymany w mocy, jeśli chodzi o stosunki pracy. Tłumaczy się to dążeniem do pozostawienia prawa pracy w stanie możliwie nie zmienionym aż do przyszłej kodyfikacji tego prawa.

DZIAŁ III

Forma czynności prawnych

Odpowiednikiem jego jest Dział IV, Tytułu III p.o.p.c., noszący tę samą nazwę.

Art. 73 § 1 stanowi, że jeżeli ustawa zastrzega dla czynności prawnej formę pisemną, to czynność dokonana bez zachowania zastrzeżonej formy jest nieważna tylko wtedy, gdy ustawa przewiduje rygor nieważności.

Przepis ten jest zasadniczo różny od odpowiadającego mu art. 63 p.o.p.c., który przewiduje zawsze rygor nieważności. Kodeks cywilny nawraca więc do przepisów art. 109 i nast. k.z., uchylonych przez art. IV przep. wprov. p.o.p.c., a dalej wstecz — aż do przepisów Kodeksu Napoleona (art. 1347 k.N.). Nawrót ten należy tłumaczyć tym, że przyjęta przez p.o.p.c. zasada nieważności z powodu braku pisma, wzorowana na kodeksie austriackim i niemieckim, okazała się w praktyce niedogodna i niedostosowana do obecnych warunków.

W związku z tym nawrotem jurysprudencja francuska oparta na Kodeksie Napoleona, a przede wszystkim jurysprudencja polska oparta na z górą 100-letnim obowiązywaniu tego kodeksu na obszarze b. Królestwa Kongresowego i na kodeksie zobowiązań, będzie mogła być obecnie — w pewnej mierze — wykorzystana.

Paragraf 2 określa skutki niezachowania zastrzeżonej przez ustawę formy szczególnej. Skutkiem tym jest nieważność czynności prawnej z wyjątkiem wypadku, gdy forma szczególna jest zastrzeżona tylko dla wywołania określonych skutków tej czynności.

Tutaj więc dyspozycja k.c. odpowiada uregulowaniu przyjętemu przez p.o.p.c.

W praktyce mamy najczęściej do czynienia z wymaganiem formy notarialnej, jak np. przy rozporządzeniu prawami rzeczowymi do nieruchomości, przy darówiznach, dalej — z wymaganiami różnych form szczególnych przy testamentach, odrzuceniu spadku itp.

Typowym przykładem, kiedy forma szczególna zastrzeżona jest jedynie dla wywołania określonego skutku, są umowy przyrzeczenia sprzedaży nieruchomości, które dają prawo żądania przeniesienia własności tylko wtedy, gdy były zawarte w formie aktu notarialnego, w przeciwnym bowiem razie dają one tylko prawo do odszkodowania (art. 390).

Art. 74 § 1 określa skutki niezachowania przez ustawę formy pisemnej czynności prawnej, zastrzeżonej bez rygoru nieważności. Skutki te — to niemożność udowodnienia przez świadków lub przesłuchanie stron faktu dokonania czynności prawnej. Również i tutaj przewidziany jest wyjątek, gdy forma pisemna zastrzeżona jest jedynie dla wywołania szczególnych skutków czynności prawnej.

Paragraf 2 przewiduje pewne złagodzenie rygoru niedopuszczalności dowodu z badania świadków i stron. Będzie ono mianowicie dopuszczalne w wypadku zgody stron oraz w wypadku istnienia tzw. początku dowodu na piśmie, który k.c. określa jako pismo uprawdopodobniające dokonanie czynności prawnej.

Pojęcie dowodu na piśmie znane było nie tylko kodeksowi zobowiązań, ale także naszemu prawu procesowemu (nie obowiązujący obecnie art. XIX przep. wprov. k.p.c.). Jednakże określenie użyte w k.c. jest szersze od zawartego w wyżej powołanym art. XIX, który wymaga, żeby pismo stanowiące początek dowodu na piśmie pochodziło od osoby, „przeciwko której jest stawiane”.

Takiego warunku k.c. nie ustanawia, idąc śladami orzecznictwa przedwojennego, które traktowało pojęcie dowodu na piśmie rozszerzająco.

Wreszcie art. 74 § 2 przewiduje, że sąd lub państwowa komisja arbitrażowa może dopuścić dowód z badania świadków lub przesłuchania stron, „jeżeli ze względu na szczególne okoliczności uzna to za konieczne”. Kodeks cywilny nie określa bliżej, jakie to mają być okoliczności, lecz już z samego użycia wyrazu „szczególne” wynika, że badanie świadków lub przesłuchanie stron, z braku po-

czątku dowodu na piśmie, może być dopuszczone tylko w wypadkach wyjątkowych. W przeciwnym razie przepis § 1 stałby się bezprzedmiotowy.

Art. 75 wprowadza nową dla obowiązującego ustawodawstwa zasadę, że czynność prawna obejmująca rozporządzenie prawem o wartości przeszło 10 000 zł powinna być pismem stwierdzona.

Dla świadczeń okresowych przyjmuje się — jako wartość prawa — wartość świadczeń okresowych za jeden rok, a jeżeli świadczenia mają trwać krócej — wartość świadczeń za czas ich trwania.

Przepis ten nie ma odpowiednika w p.o.p.c. Jego celem jest stworzenie większej pewności obrotu prawnego. Należy zauważyć, że nie jest konieczne, by sama czynność prawna była dokonana w formie pisemnej. Określenie, że czynność powinna być pismem stwierdzona, wskazuje na to, że wystarcza rachunek, potwierdzenie odbioru itp.

Art. 76 reguluje wypadki, gdy strony zastrzegły w umowie, że określona czynność prawna ma być dokonana w szczególnej formie. Jeżeli więc czynność nie została dokonana w takiej formie, nie dochodzi ona w ogóle do skutku.

Jednakże gdy strony zastrzegły, że czynność ma być dokonana w formie pisemnej, nie określając skutków niezachowania tej formy, to wówczas poczytuje się w razie wątpliwości, że była ona zastrzeżona wyłącznie w celach dowodowych. W takich więc wypadkach dowód z badania świadków lub stron będzie, w granicach przewidzianych przez art. 74 § 2, dopuszczalny.

Art. 76 nie ma odpowiednika w p.o.p.c.

Art. 77 stanowi, że jeżeli umowa została zawarta na piśmie, to jej uzupełnienie, zmiana albo rozwiązanie za zgodą obu stron, jak również odstąpienie od niej powinno być stwierdzone pismem.

A więc również i tutaj dowód z badania świadków lub stron będzie dopuszczalny w granicach art. 74 § 2.

Także i ten przepis nie ma odpowiednika w p.o.p.c.

Art. 78 jest odpowiednikiem art. 65 p.o.p.c.

Stanowi on, że do zachowania formy pisemnej wystarczy złożenie podpisu na dokumencie obejmującym treść oświadczenia oraz że do zawarcia umowy wystarczy wymiana podpisanych przez strony dokumentów zawierających ich oświadczenia.

Art. 79 reguluje sposób składania pisemnych oświadczeń woli przez osoby mogące czytać, lecz nie mogące pisać, zupełnie tak samo jak art. 66 p.o.p.c., którego tekst powtarza ze zmianami redakcyjnymi.

Art. 80 przewiduje, tak samo jak art. 67 p.o.p.c., że osoby nie mogące czytać składają pisemne oświadczenie woli w formie aktu notarialnego.

Art. 81 dotyczy daty pewnej czynności prawnej.

Jego odpowiednikiem jest art. 68 p.o.p.c., jednakże redakcja jest tutaj inna.

Paragraf 1 przyjmuje zasadę, że „jeżeli ustawa uzależnia ważność albo określone skutki czynności prawnej od urzędowego poświadczenia daty, poświadczenie takie jest skuteczne także względem osób nie uczestniczących w tej czynności prawnej (data pewna)”.

Paragraf 2 zrównuje z urzędowym poświadczeniem daty:

- 1) stwierdzenie dokonania czynności w jakimkolwiek dokumencie urzędowym; wówczas datą pewną jest data sporządzenia tego dokumentu;
- 2) uczynienie na dokumencie jakiegokolwiek wzmianki przez organ państwowy; wówczas datą pewną jest data dokonania wzmianki.

Zwrócić należy uwagę na to, że z mocy art. XII Przep. wprov. k.c. artykuł 63 p.o.p.c. utrzymany został w mocy dla stosunków pracy i że art. 73—77, jeśli dotyczą wymagania formy pisemnej dla celów dowodowych, nie mają do nich również zastosowania.

Paragraf 3 stanowi, że w razie śmierci osoby podpisanej na dokumencie za datę pewną złożenia podpisu uważa się datę śmierci tej osoby.

Pomimo odmienności redakcji treść tego artykułu nie odbiega od treści art. 68 p.o.p.c.

(dokończenie nastąpi)

FLORIAN DOROŻAŁA

Zbycie udziału w spadku obejmującym gospodarstwo rolne — w świetle przepisów wprowadzających kodeks cywilny

1. Nowy kodeks cywilny wchodzi w życie z dniem 1 stycznia 1965 r.¹, niektóre jednak jego przepisy, m.in. art. 1058—1088 o dziedziczeniu gospodarstw rolnych, weszły w życie już z dniem ogłoszenia kodeksu, tj. z dniem 18 maja 1964 r.²

Jednocześnie została uchylona ustawa z dnia 29 czerwca 1963 r. o ograniczeniu podziału gospodarstw rolnych.³ Ponadto przepisy wprowadzające k.c. stanowią, że ilekroć wymienione wyżej przepisy zawarte w tytule X księgi czwartej odsyłają do przepisów zawartych w innych tytułach tej księgi, stosuje się zamiast nich przepisy dotychczasowe.⁴

Przepisy w tej części kodeksu mają moc wsteczną, stosuje się je bowiem do spadków otwartych przed jego wejściem w życie ze skutkiem począwszy od dnia 5 lipca 1963 r.

Należy zauważyć, że według orzecznictwa ustalonego pod rządem ustawy z 1963 r. dziedziczenie gospodarstw rolnych podlegało zasadom bynajmniej nie identycznym z zasadami wyrażonymi w art. 1059—1062 k.c.⁵ W myśl tych przepisów dziedziczyć gospodarstwo rolne może spadkobierca ustawowy, który w konkretnym wypadku nie jest powołany do dziedziczenia całego spadku (art. 1060 § 2 i 1061 k.c.). Pod rządem ustawy z 1963 r. obowiązywała zasada wręcz odwrotna.⁶

Według obowiązujących obecnie przepisów prawo dziedziczenia gospodarstwa rolnego, nabytego pod rządem dotychczasowego prawa spadkowego a należącego do spadku otwartego przed 5 lipca 1963 r., podlega jedynie sprawdzeniu pod względem zgodności z przepisami kodeksu cywilnego⁷ dotyczącymi spadków otwartych po jego wejściu w życie. Chodzi mianowicie o sprawdzenie, czy spadkobiercy, któ-

¹ Art. I przep. wprov. k.c.

² Art. I przep. wprov. k.c.

³ Art. IV przep. wprov. k.c.

⁴ Art. LV § 2 przep. wprov. k.c.

⁵ J. Wasilkowski: Uchwalenie kodeksu cywilnego, NP nr 6/64, str. 580.

⁶ T. Bogusz: Z problematyki ustawy z 29.VI.1963 r., BMS nr 5/63, str. 21.

⁷ Kodeks cywilny (Dz. U. z 1964 r. Nr 16, poz. 93). W dalszym ciągu przepisy tego kodeksu oznaczone będą tylko liczbą odpowiedniego artykułu.